

УДК 37.07: 373.5-044.227

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2024.34.318063](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2024.34.318063)

ТЕТЯНА КУЧАЙ

ORCID: 0000-0003-3518-2767

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, м.Берегове

ОЛЕКСАНДР КУЧАЙ

ORCID: 0000-0002-9468-0486

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

НАТАЛІЯ КОРИТАН

ORCID: 0009-0007-5167-0687

Перша міська гімназія Черкаської міської ради, м.Черкаси

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються теоретичні основи управління освітньою діяльністю учнів профільної школи.

Практичні працівники шкіл визнають недостатність своєї теоретичної підготовки з теорії управління. Водночас не можна сказати, що вчені не займаються вивченням питань теорії управління. Безперечно, школа має свою специфіку, особливості. Однак будь-якому досліднику (теоретику, практику) слід пам'ятати, що діалектична сутність теорії управління доведена і, отже, вона має загальний, всепроникний характер, а її загальні закономірності виявляють себе в будь-якому вигляді управлінської діяльності, у будь-якому змісті роботи керівника.

Систему управління якістю середньої освіти не можна запровадити одночасно. Вона формується послідовно, поетапно, відповідно до програми її становлення та розвитку. Управління якістю освіти – це не лише досягнення його певного рівня, а й забезпечення позитивної динаміки його зміни.

Динамічний розвиток макросередовища школи, що надає освітні послуги, розкриває необхідність постійного контролю ситуації, що складається, і внесення відповідних коректив у свою діяльність, що дозволить зберегти і зміцнити конкурентні позиції. Створення єдиного освітнього простору потребує застосування нових методів управління, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності та якості послуг освітнього закладу. Усвідомлення людини, її знань, компетенцій, креативності у виборі та ухваленні нетривіальних рішень як досягнення найвищої суспільної цінності є характерною рисою сучасної дійсності. У зв'язку з цим підвищення конкурентоспроможності та якості може стати пусковим механізмом, який ініціює новий якісний етап у розвитку освітніх послуг.

Ключові слова: управління освітньою діяльністю, учні, профільна школа, освіта, учителі.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Складні соціально-економічні, політичні та культурно-світоглядні зміни, які відбулися у світі наприкінці ХХ ст., висувають нові завдання перед системою освіти. У ХХІ ст. відбувається зміна освітньої парадигми. Якщо ще вчора було чітко позначено соціальне замовлення на тип людини, тип мислення, і вся освітня система була покликана забезпечити виконання цього замовлення, то сьогодні школа повинна надавати освітні послуги у відповідь на освітні потреби як суспільства в цілому, так і індивіда окремо (Карамушка, 2005).

Базовою ланкою освіти сьогодні залишається загальноосвітня школа. Її модернізація передбачає орієнтацію освіти у розвиток особистості, її пізнавальних, творчих особливостей, формування досвіду самостійної діяльності та особистої відповідальності на ключові компетенції, що визначають сучасну якість освіти. Лише та особистість, яка має: високий рівень загальноосвітньої підготовки; вміння вчитися самостійно; уміння приймати самостійні рішення у різних життєвих ситуаціях; вміння швидко адаптуватися у будь-якому колективі; мати позитивні моральні якості, ставати конкурентоспроможною (Гадецький, 2004).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорію і практику освітньої складової управління закладом розкрито у працях: Б. Андрушківа, Є. Березняка, В. Бондаря, В. Бегея, М. Вебера, Т. Давиденка, Л. Даниленко, А. Димитрієва, Г. Єльнікової, Л. Калініної, Л. Карамушки, Н. Коломінського, Ю.Конаржевського, В. Маслової, З. Онишківа, Н. Островерхової, Є. Павлютенкова, В. Пікельної, В. Пуцова, М. Поташника, Т. Сорочан, Є. Тонконової, Ф. Хміль, Є. Хрикова, Т. Шамової та ін.

Мета статті: розкрити у статті теоретичні основи управління освітньою діяльністю учнів профільної школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найважливіших складових процесу реалізації профільного навчання є психолого-педагогічна підтримка самовизначення учнів. Вона розуміється нами як сприяння формування особистості, здатності приймати самостійні рішення у виборі життєвої та професійної стратегії, через реалізацію особистісно орієнтованого підходу у навчанні. Психолого-педагогічне супроводження саморозвитку учнів у профільному навчанні здатне здійснювати рефлексію навчальної та позанавчальної діяльності; бути самостійним і відповідальним у реалізації особистісних виборів, тобто суб'єктного початку учня, в уявленні про себе та свої здібності, сформулювати суб'єктну позицію, забезпечити комплексне вирішення завдань особистісного розвитку учня засобами освіти (Крижко, Немченко, Голік, Шумілова, 2016).

Освіта має величезну систему, що налічує безліч організацій, у яких навчаються та працюють дуже багато індивідів. Така велика сфера діяльності не може існувати сама по собі без взаємодії з іншими сферами діяльності та державою в особі державних інституцій. Проблеми системи освіти торкаються практично всіх членів нашого суспільства – всі ми є батьками, учнями (буває, що й одночасно), працівниками системи освіти, бабусями та дідусями тощо. Отже, у сфері освіти перетинаються інтереси багатьох, а то й усіх суб'єктів суспільних відносин, що, природно, вимагає узгодження цих інтересів та його реалізації (Васильченко, 2007).

Для того, щоб система освіти працювала «в одному напрямку», здійснювала необхідну суспільству, державі та особистості освітню діяльність, нею необхідно керувати, тобто здійснювати відокремлену діяльність, яка забезпечує таку організацію основної діяльності, яка сприяє досягненню поставленої перед цією основною діяльністю мети. Управління виникає там, де є кілька пов'язаних спільною діяльністю елементів (людей, організацій) і має місце спільна мета такої діяльності. Воно є діяльністю, що характеризується наступними основними рисами:

- відокремлена, що здійснюється окремо від основної діяльності спеціально виділеними для її здійснення людьми та (або) організаціями у спеціально відведений для цього час. Інакше кажучи, управління в освіті здійснюється або має здійснюватись окремо від освітнього процесу);
- що забезпечує збереження та підтримку освітнього процесу за допомогою його планування, організації, мотивації викладачів та учнів та контролю за ходом освітнього процесу;
- що забезпечує досягнення цілей, які стоять перед системою освіти як у час, так і в історичному (стратегічному) плані.

Управління виконується суб'єктом - особою чи групою осіб, об'єднаної якимось організованим чином. Група осіб, організація чи кілька організацій, здійснюють основну діяльність, досягнення мети (цілей) які спрямовано на управлінську діяльність, називаються об'єктом управління (Гадецький, 2004).

Як об'єкт управління можуть виступати практично будь-які тим чи іншим чином виділені безлічі осіб або організацій за умови, що їхня діяльність спрямована на досягнення єдиної мети, і ціль ця усвідомлена, виражена, прийнятна, існує потреба в її досягненні.

Будь-яке управління має вирішувати такі основні завдання.

1. Оцінка стану – визначення місця об'єкта управління щодо цілей, що стоять перед ним.
2. Планування – визначення шляхів (напрямів) переміщення об'єкта управління в новий стан, більш наближене до цілей, що стоять перед ним.
3. Організація – створення необхідних умов, структур, колективів, ресурсів тощо, на виконання запланованих заходів.
4. Мотивація – створення спонукальних мотивів для людей, які виконують заплановані заходи.
5. Контроль результатів – перевірка результатів виконаних робіт з погляду досягнення поставленої мети (Павлютенков, 2011).

Процес управління носить безперервний характер – кожний вплив викликає зміну стану об'єкта управління, що вимагає зіставлення з метою і повторення дій у тій самій послідовності.

Друга думка про необхідність громадського управління освітою – педагогічна. Тут акцент робиться на вихованні громадянських якостей, необхідних для життя в демократичному суспільстві – громадянської самосвідомості, навичок соціальної активності, розуміння устрою громадського управління, мотивації та навичок прийняття рішень тощо. Ця позиція зводиться до того, що необхідно вже на ранніх стадіях формування особистості прищеплювати не лише демократичні цінності, а й конкретні вміння та навички відповідних дій, певної культури та стандартів соціальної поведінки. Ця думка фактично продовжує першу, і вона дуже логічна. Школа залишається основним соціальним інститутом, відповідальним за якість соціалізації нового покоління, здатним забезпечити відтворення існуючих та проектування нових соціальних відносин, їх розвиток та вдосконалення (Немченко, Крижко, Боднар та ін., 2022).

У громадянському суспільстві мають бути громадяни, які готові до практичних дій або мають необхідні компетенції, як тепер заведено говорити, але для цього необхідні інші педагогічні технології. Різні форми шкільного самоврядування повністю відповідають цьому завданню. У практиці шкільного життя відомо

багато прикладів розвитку зразків шкільної демократії – шкільні республіки зі своїми законодавчими та виконавчими органами, судами тощо, просто шкільні поради, різні дитячі організації та рухи.

На цьому підході засновані різні моделі «шкільних республік», «шкіл самоврядування» та інший досвід. При такому підході механізми включення шкільної громадськості в управління, що використовуються, повинні бути адекватні саме освітнім завданням (Карамушка, 2005).

Потрібно виділити комплекс завдань управління шкільним життям, який може бути під силу непрофесіоналам – учасникам освітнього процесу, але водночас задач мотиваційно привабливих. Це можуть бути питання режиму роботи школи, термінів канікул, наявності та виду форми, організації харчування, позаурочних занять тощо.

Вирішення цих питань може бути передано громадським органам без шкоди для основних результатів освітнього процесу. Фактично тут використовується варіант навчання дією, який, однак, також має бути доповнений хоча б мінімальним обсягом теоретичних знань. Іншими словами, побудова громадського управління з цих позицій - це насамперед питання ефективних педагогічних технологій, що забезпечують у результаті формування у дітей необхідних якостей (Гадецький, 2004).

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Щодо розуміння сутності управління освітою взагалі та управління школою, зокрема, існують дві основні точки зору. Відповідно до однієї з них, управління освітою є самостійною частиною загальної структури педагогічної діяльності, яка відіграє важливу роль у розвитку суспільства. Відповідно до іншої точки зору управління освітою є складною ієрархічною системою.

Її верхній рівень утворює громадське та державне управління системою освіти, на наступних рівнях розташовуються органи регіонального та галузевого управління, а згодом – органи управління конкретними навчальними закладами. Нарешті, нижній (щодо управлінської ієрархії, а чи не щодо важливості) рівень становить управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів як справді невід'ємна частина педагогічної діяльності вчителя. Вона відноситься як до процесу проектування змісту відповідного навчального курсу та раціональних педагогічних технологій його реалізації, так і до організації кожної лекції, практичного чи лабораторного заняття, інших форм навчання.

Список використаних джерел

- Васильченко, Л. В. (2007). *Управлінська культура і компетентність керівника*. Харків: Основа.
- Гадецький, М. В. (2004). *Організація навчального процесу в сучасній школі: навчально-методичний посібник [для вчителів, керівників навчальних закладів, слухачів ІПО]*. Харків: Веста.
- Карамушка, Л. М. (2005). Управління закладами середньої освіти. В кн. В. Андрієвська (Упоряд.), *Психологічний довідник вчителя* (Кн. 4, с. 34-36). Київ: Главник.
- Крижко, В., Немченко, С., Голік, О., Шумілова, І. (2016). *Управління освітою: рефлексивний підхід: кол. монографія*. Бердянськ: Вид-ць Ткачук О.В.
- Немченко, С. Г., Крижко, В. В., Боднар, О. С., Радул, В. В., Старокожко О. М., Кондратенко, Ю. І. (2022). *Управління закладом освіти: підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів*. Бердянськ: БДПУ.
- Павлютенков, Є. М. (2011). *Мистецтво управління школою*. Харків: Основа.

References

- Hadetskyi, M. V. (2004). *Orhanizatsiia navchalnoho protsesu v suchasni shkoli [Organization of the educational process in a modern school]: navchalno-metodychnyi posibnyk [dlia vchyteliv, kerivnykiv navchalnykh zakladiv, slukhachiv IPO]*. Kharkiv: Vesta [in Ukrainian].
- Karamushka, L. M. (2005). *Upravlinnia zakladyamy serednoi osvity [Management of secondary education institutions]*. In V. Andriievskia (Comp.), *Psykhologichnyi dovidnyk vchytelia [Teacher's Psychological Handbook]* (Book 4, pp. 34-36). Kyiv: Hlavnyk [in Ukrainian].
- Kryzhko, V., Nemchenko, S., Holik, O., & Shumilova, I. (2016). *Upravlinnia osvitoiu: refleksyvnyi pidkhid [Management of education: a reflective approach]: kol. monohrafiia*. Berdiansk: Vyd-ts Tkachuk O.V. [in Ukrainian].
- Nemchenko, S. H., Kryzhko, V. V., Bodnar, O. S., Radul, V. V., Starokozhko O. M., & Kondratenko, Yu. I. (2022). *Upravlinnia zakladom osvity [Management of an educational institution]: pidruchnyk dlia zdobuvachiv drugoho rinvnia vyshchoi osvity pedahohichnykh universytetiv*. Berdiansk: BDPU [in Ukrainian].
- Pavliutenkov, Ye. M. (2011). *Mystetstvo upravlinnia shkoloiu [The Art of School Management]*. Kharkiv: Osнова [in Ukrainian].
- Vasylchenko, L. V. (2007). *Upravlinska kultura i kompetentnist kerivnyka [Management culture and competence of the manager]*. Kharkiv: Osнова [in Ukrainian].

KUCHAI T.

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Berehove, Ukraine

KUCHAI O.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

KORYTAN N.

First City Gymnasium of Cherkasy City Council, Cherkasy, Ukraine

THEORETICAL BASIS OF MANAGEMENT OF STUDENTS EDUCATIONAL ACTIVITIES IN A SPECIALIZED SCHOOL

The article examines the theoretical foundations of management of educational activities of students of a specialized school.

Practical school workers recognize the insufficiency of their theoretical training in management theory. The foundation in practical work is, at best, experience and intuition. At the same time, it cannot be said that scientists are not engaged in the study of issues of management theory. Undoubtedly, the school has its own specifics, peculiarities. However, any researcher (theoretician, practitioner) should remember that the dialectical essence of management theory has been proven and, therefore, it has a general, all-pervading character, and its general laws manifest themselves in any form of managerial activity, in any content of the work of the head.

The system of quality management of secondary education cannot be introduced all at once. It is formed sequentially, step by step, in accordance with the program of its formation and development. Managing the quality of education is not only achieving a certain level, but also ensuring the positive dynamics of its change.

The dynamic development of the macroenvironment of a school that provides educational services reveals the need for constant monitoring of the developing situation and making appropriate adjustments to its activities, which will allow maintaining and strengthening competitive positions. Creating a single educational space requires the use of new management methods that contribute to increasing the competitiveness and quality of services of an educational institution. Awareness of a person, his knowledge, competencies, creativity in choosing and making non-trivial decisions as achieving the highest social value is a characteristic feature of modern reality. In this regard, increasing competitiveness and quality can become a trigger mechanism that initiates a new qualitative stage in the development of educational services.

Key words: *management of educational activities, students, specialized school, education, teachers.*

Стаття надійшла до редакції 25.09.2024 р.